

χτιζιά από τὸν ἄντρα (ἄλλο θέμα αὐτὸ, κ' ἐλπίζω καμιά μέρα ἴδιος του νὰ μᾶς τὸ ἀναλύσῃ) τὸ κατάλαβε ἀμέσως τὸ μαγικὸ αὐτὸ μυστικὸ, κι ἀπὸ τὴν ὥρα ποῦ φάνηκε στὸν κόσμον ἄρχισε νὰ καλλιεργῇ τὴν ὁμορφιά της. Κ' ἔτσι μὲ τὸ ξετύλιγμα κατάντησε σήμερα νὰ εἶναι τὸ πιὸ ὁμορφο ρόδο καὶ κρίνο καὶ φῶς ποῦ λάμπει στὸν κόσμον. Χρήσιμη, λέει ; Μὰ τὸ κλειδί τοῦ κόσμου κρατᾷ στὰ ὦραία της χέρια

Θὰ μοῦ πῆτε τώρα πῶς εἶναι κοινοτοπίες αὐτές. Μὰ σὰν εἶναι κοινοτοπίες, γιατί δὲ μαθαίνετε τὰ παιδιὰ σας γράμματα μὲ ὁμορφα βιβλιαράκια, ὁμορφα ὅμως ἀπομέσα, (γιὰ νὰ μὴν ξεχνοῦμε καὶ τὸ μαρμαρένιο τάφο τοῦ Βαγγέλιου). Γιατί δὲν τὰ βάζετε νὰ καλλιεργοῦνε λουλούδια, ἃς εἶναι καὶ σ' ἓνα περιβολάκι δυὸ πῆχες ; Γιατί δὲν τὰ στέλνετε νὰ περπατήζουνε δυὸ τρεῖς ὥρες γιὰ νὰ δοῦνε μιὰ ὠραία τοποθεσία ; Καὶ σὰ μιλεῖτε ἀνάμεσά σας, (ὄχι ἔσεῖς οἱ δυὸ τρεῖς τῆς πέννας καὶ τοῦ πινελιοῦ, μὰ οἱ μύριοι τῆς ντουζίνας καὶ τοῦ καφενέ), γιατί δὲ ρωτιέστε γιὰ τὰ χίλια δυὸ ζητήματα τῆς τέχνης, τῆς κριτικῆς, τῆς αἰσθητικῆς, μὰ καὶ τῆς ἀναθροφῆς, τῆς κοινῆς μάθησης καὶ τῆς κοινῆς καλοζωίας ποῦ ἀπορροφοῦνε σήμερα τὸ νοῦ κι ἀκονίζουν τὴ γλῶσσα τοῦ ἄλλου τοῦ κόσμου ; Τέλος γιατί κατατρέχετε καὶ κακολογεῖτε σὺν παιδιὰ τοῦ δρόμου τὴ γλῶσσα σας, ποῦ ἔτυχε νὰ εἶναι κι αὐτὴ ἀπὸ τὶς ὁμορφώτερες τοῦ κόσμου ;

Ἴσως εἶναι σταλθήθεια κοινοτοπίες αὐτά. Μὰ τί νὰ γίνῃ, ἀφοῦ εἴμαστε κ' ἐμεῖς τόσο πίσω.

A. E.

Η ΠΡΟΦΟΡΑ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΙΚΩΝ

Μὲ χαρὰ μου εἶδα σ' ἓνα ἀπὸ τὰ περασμένα φύλλα τοῦ «Νουμά» πῶς ὁ Κος Louis Roussel ἐτοιμάζει γραμματικὴ τῆς Διημοτικῆς μας Γλώσσας. Ὁ Κος Roussel εἶναι γνωστὸς ἐδῶ ἦταν καθηγητῆς στὶς παραδόσεις τῶν Γαλλικῶν ποῦ ὠργάνωσε ἡ Γαλλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ μὲ τόση ἐπιτυχία. Εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ τὸν ἀκούσω σὲ δυὸ διαλέξεις ποῦ ἔκανε, χωρία ἀπὸ τὶς παραδόσεις, μιὰ γιὰ τὸν Heredia καὶ μιὰ γιὰ τὴ «Γαλλικὴ Γραμματικὴ», διαλέξεις ποῦ ἔδειξαν πόσο ἐνωμένους μέσα τοῦ ἔχει τὸν καλλιτέχνη, τὸν ἱστορικὸ καὶ τὸ φιλόσοφο. Θυμοῦμαι μάλιστα πῶς, καθὼς ἔδωκα ἀπὸ τὴ σάλα ἔπαιξε ἡ τελευταία του διάλεξη, στὴν ὁποία μᾶς εἶπε τόσα ὁμορφα πράγματα, ἀκουσα δυὸ ἀπὸ τοὺς ἀκροατῆς του νὰ λένε πῶς «πρέπει νὰ ναι

μαλλιαρὸς». Καὶ πραγματικὰ οἱ ἰδέες τοῦ Κος Roussel γιὰ τὴ Γαλλικὴ γλῶσσα, γιὰ τὴν ἐξέλιξή της, τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ τὶς ἀνωμαλίες της, καθὼς καὶ γιὰ μερικὲς σχολαστικότητες τῆς ὀρθογραφίας της, εἶναι «μαλλιαρὸς», ἂν τὶς κρίνῃ κανεὶς μὲ τὴ «μανταλιτὲ» τῶν καθαρεδούτηδων.

Αὐτὴ ἡ εἴδηση τοῦ «Νουμά» μοῦ θύμιζε μιὰ ὠραία μελέτη ποῦ δημοσίεψε ὁ Κος Roussel ἀπὸ δῶ καὶ μερικὸς μῆνες στὸ «Mercure de France» (Τόμος ΧΓ. ἀριθμ. 330, 16 Μάρτη 1911) γιὰ τὴν προφορὰ τῶν Λατινικῶν, μελέτη ποῦ πέρασε δυστυχῶς ἀπαρατήρητη ἀπὸ τὰ περιοδικὰ καὶ τὶς ἐφημερίδες μας. Κι ὅμως μοῦ φαίνεται πῶς ἡ μελέτη αὐτὴ μπορούσε νὰ ἐνδιαφέρῃ τοὺς εἰδικούς μας καὶ νὰ τοὺς γεννήσῃ μερικὲς σκέψεις πολὺτιμες καὶ γιὰ τὴν προφορὰ τῆς ἀρχαίας μας. Γιὰ τοῦτο θὰ προσπαθίσω νὰ δώκω ἐδῶ μιὰ σύντομη περίληψή της.

Ἡ ἰδέα τοῦ συγγραφέα εἶναι πῶς τὰ λατινικὰ προφέρουνται στραθὰ ὄχι μόνον στὴ Γαλλίαν ἀλλὰ παντοῦ, ἀκόμα καὶ στὴν Ἰταλίαν, καὶ πῶς μὲ τὴ στραθὴ αὐτὴ προφορὰ ὄχι μόνον χάνεται ὁ ρυθμὸς τῆς γλώσσας ἀλλὰ, χειρότερα ἀκόμα, γίνεται ψεύτικος. Κάθε γλῶσσα, ἔστω καὶ νὰ μὴ μιλεῖται πιὰ καὶ νὰ εἶναι νεκρή, ἂν δὲν προφέρεται ὡστὰ, εἶναι ἀδύνατον νὰ δείξῃ τὰ κάλλη της καὶ τὴ δύναμή της σ' ἐκείνον ποῦ τὴ μελετᾷ. Ἡ προφορὰ δὲν εἶναι τὸ ροῦχο τῆς γλώσσας· εἶναι ἡ οὐσία της, ἡ ζωὴ της.

Ἀφοῦ ὁ συγγραφέας ἐπικρίνει καὶ τὴν ἐγκύκλιο τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας στὴ Γαλλίαν ποῦ συσταίνει στοὺς δασκάλους «τὴν εἰσαγωγὴν συστήματος προφορᾶς ὀρθοτέρας» καὶ τὸν καθηγητὴ ἐνὸς σπουδαίου Γαλλικοῦ Λυκείου ποῦ ἔγραψε βιβλίον γιὰ νὰ ξηγήσῃ καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σύστημα αὐτό, μᾶς λέει πῶς μὲ τὴ γνώση ποῦ ἔχομε σήμερα τῆς καταγωγῆς τῆς Λατινικῆς καὶ τὴν παραβολὴν της μὲ τὶς ἄλλες γλώσσες, κλάδους τοῦ Ἰνδο-Εὐρωπαϊκοῦ κορμοῦ (Ἀρβανίτικα, Ἀρμένικα, Βαλτικο-σλαβικά, Γερμανικά, Ἰταλικά, Ἑλληνικά, Ἰνδικά, Περσικά) μπορούμε νὰ φτιάσωμε μιὰν ἀναπαράστασιν τῆς ἀρχαίας προφορᾶς της, ἀναπαράστασιν ποῦ βέβαια δὲ θὰ μπορούσε νάχῃ ὅλες τὶς χρωματιστὲς τῆς ἀληθινῆς προφορᾶς, μὰ ποῦ θὰ μπορούσε νὰ δώσῃ τέτοια ζωὴ στὴ γλῶσσα, ποῦ ἂν κανένας Ρωμαῖος σηκώνουνταν ἀπὸ τὸν τάφο, θὰ τῆς εὕρισκε μονάχα κάποιον ξενισμό.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς εἰσαγωγῆς τέτοιας μεθόδου θὰ ἦταν πῶς ὄχι μόνον οἱ μαθητῆς θὰ αἰσθάνονταν τὴν ὁμορφίαν καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια τῆς γλώσσας μὰ καὶ θὰ ἔδειχναν πολὺ πιὸ ἐνδιαφέρα στὴ διδασκαλίαν της. Σὰν ἦταν παιδί, λέει ὁ Κος Roussel, τοῦ ἔμα-

θαν απ' δξω ένα μέρος από τὸ ποίημα τοῦ Λουκρητίου καὶ τοῦ εἶπαν πῶς ἦταν ἔξοχο. Μόνο, ὅταν ἀργότερα, ἀκολουθώντας τὶς συμβουλές καὶ τὴ μέθοδο ἑνὸς μεγάλου γλωσσολόγου, κατάφερε νὰ τὸ ἀπαγγέλλῃ σὰν ἀρχαῖος Λατῖνος, κατάλαβε τὴν ὁμορμία καὶ τὸ πάθος τοῦ στίχου τοῦ χωρίου ποὺ ἀρχίζουνε μὲ τό, «Ἡ ἀγελάδα ποὺ ἔχασε τὸ μοσχάρι της.» — Σὰν πάλι ἐγινε δάσκαλος, εἶδε πῶς ὅταν μιλοῦσε στοὺς μαθητές του γιὰ τὴν προφορὰ τῶν Λατινικῶν καὶ τοὺς διάβαζε μερικὸς στίχους μὲ τὴ νέα προφορὰ, ὅλα τὰ κεφαλάκια σηκώνονταν, κι ὅλα τὰ μάτια ἀνοίγαν καὶ τὸν ἀκολουθοῦσαν προσεχτικά. Βέβαια σ' αὐτὸ ἔχει νὰ κἀνῇ ἡ φυσικὴ περιέργεια τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ φιλότιμό του σὰν τοῦ διδάσκουν κάτι ὅξω ἀπὸ τὰ «τετριμμένα», ἀλλὰ ἡ κυριώτερη αἰτία ποὺ κεντὰ τὸ ἐνδιαφέρον του εἶναι ἡ ἀσυνειδήτη χαρὰ ποὺ αἰσθάνεται ζυγώνοντας τὴν ἀλήθεια.

Φοβοῦμαι πῶς πολὺ ὥμα παράστησα ὅσα λέει ὁ Κορ Roussel στὴ μελέτη του. Πρέπει νὰ τὴ διαβάσῃ κανεὶς ἀλάκερη γιὰ νὰ χαρῇ τὴν ξυπνητάδα τοῦ ὕπνου του καὶ τὴν οὐσία τῶν ἐπιχειρημάτων του.

Σήμερα ποὺ οἱ νέοι ἐπιστήμονες μας παραδέχονται ὅλοι, σὲ γενικὲς γραμμές, τὴ μεταβολὴ τῆς προφορᾶς καὶ ποὺ κανένας του δὲν τὸ θεωρεῖ «καθῆκον πατριωτικόν» νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἐπρόφερναν ἀπαράλλαχτα σὰν ἐμᾶς, ἴσως κάτι μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀργότερα — φοβοῦμαι πολὺ ἀργότερα — γιὰ μιὰν ἀναπαράσταση τῆς προφορᾶς τῶν ἀρχαίων μας. Κ' ἔτσι οἱ κατοπινὲς γενεές θὰ μπορέσουν νὰ γευθοῦν τὸν ἀπηγορευμένο γιὰ μᾶς καρπὸ δηλ. τὸ ρυθμὸ καὶ τὴ μουσικὴ τῶν ἀρχαίων μας ποιητῶν (1).

Δ. Π. Π.

ΤΑ ΦΙΡΜΑΝΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΡΕΜΠΕΛΙΟ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ

Στὰ «Παναθήναια» τῆς 30 τοῦ περασμένου Νοέμβρη δημοσιεύτηκαν, ξεσηκωμένα ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο ἑνὸς μοναστηριοῦ τῆς Πάτμος, ἓνα Βεζυρικὰ διάταγμα ἀπὸ 20 Ἀπριλίου 1797, ἐκδομένο Ἑλληνικὰ

(1) Μ' αὐτὰ δὲν ἐννοῶ νὰ εἰσαχθῇ στὰ σχολεῖα μας ἡ «μπάσταρδη» προφορὰ ποὺ μεταχειρίζονται στὴ Δύση. Ἀκουσα σὲ Γαλλικὰ καὶ Ἀγγλικὰ σχολεῖα νὰ διαβάξεται ὁ Ὅμηρος καὶ στὴ Λόντρα πέρσι εἶδα νὰ παρασταίνουν ἐρασιτέχνες, καλὰ μελετημένοι, στὸ πρωτότυπο τίς «Τραχίνιες» τοῦ Σοφοκλή. Καὶ κατάλαβα τί ἐννοεῖ ὁ Κορ Roussel λέγοντας πῶς σὲ τέτοια προφορὰ αἰσθάνεται κανεὶς ἓνα ρυθμὸ ἀνόπαρτο, ψεύτικο (un rythme inexistant, faux).

ἀπὸ τὸν τότε Βεζύρη, ποὺ εἶταν μαζὶ καὶ ναύαρχος κ' ἓνα Βασιλικὸ φερμάνι ἀπὸ 1 Ἰουν. 1797.

Τὸ πρῶτο προστάζει νὰ διώχνονται ἀπ' τὸ Τούρκικο κράτος οἱ Ζακυθῖνοι, Κεφαλονῖτες, Κερκυραῖοι, Χωρηδάτες καὶ Σκλαβοῦνοι, καὶ τὸ δεύτερο, οἱ ἴδιοι αὐτοὶ καὶ γενικὰ οἱ ὑπῆκοι τῆς Βενετιᾶς, ὅσοι καταφύγανε στὴ Ρουσσία ἢ ὑπερετοῦνε σὲ ρούσσικὰ καράβια, νὰ μὴν ἀναγνωρίζονται γιὰ ὑπῆκοι Ροῦσσοι, ἀν δὲν εἶταν γραμμένοι στὸ δευτέρῳ τῆς Καντσελλαρίας. Κι ὅλ' αὐτὰ, γιατί, κατὰ τὸ φερμάνι, ὑπῆκοι τῆς Βενετιᾶς στάθηκαν αἰτία τῆς ταραχῆς, ποῦχε γίνῃ στὴ Σμύρνη.

Ὁ Δ. Καλλιμάχος, ποὺ ξεσήκωσε τὰ φερμάνια τοῦτα, γράφει ὅτι «δὲν γνωρίζομεν τὴν φύσιν τῆς ἐν Σμύρνῃ ἀνωμαλίας», ποῦδωκε ἀφορμὴ στὸ διωγμὸ τῶν ὑπηκόων τῆς Βενετιᾶς. Δὲν ἔχει δίκιο, γιατί εἶναι γνωστὸ τί εἶταν ἡ ταραχὴ αὐτὴ στὴ Σμύρνη. Εἶναι τὸ γνωστὸ Ρεμπελιὸ τῆς Σμύρνης στὰ 1797.

Εἶχαν πάει τότες ἐκεῖ κάπιοι σκηνοβάρτες Γερμανοὶ καὶ σὲ μιὰ παράσταση αὐτοῦντων ὁ Γενίτσαρος φύλακας (γιασαξής), θέλοντας νὰ ἐμποδίσῃ ἓναν ὑπῆκο τῆς Βενετιᾶς Ζακυθινὸ ἢ Κεφαλονίτη, σκοτώθηκε ἀπ' αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους. Οἱ Γενίτσαροι ζήτησαν νὰ τοὺς παραδοθῇ ὁ φονιάς ἀπὸ τὸ προξενεῖο, κ' ἐπειδὴ δὲν τοὺς παραδόθηκε, ἀγρίεψαν καὶ τὸ κακὸ ξέσπασε, ὅπως πάντα, στὴ ράχη τῶν ρωμιῶν. Ἀρχισε σφαγὴ, ποὺ ἔστειλε στὸν Ἀδῆ ἴσα μὲ 1500 ἴσως καὶ παραπάνου ρωμιούς, ἔβαλαν καὶ φωτιά, ποὺ σάρωσε τὸ καλύτερο μέρος τῆς Σμύρνης. Ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους δὲν ἔπαθε κανεὶς, γιατί πρόφτασαν ν' ἐσώθηκαν στὰ πλοῖα, ποὺ εἶταν ἐκεῖ ἀραγμένα.

Αὐτὰ τὰ δηγέται ἓνας Γάλλος Tricon, ποὺ εἶταν παρὼν στὴν ταραχὴ. Ἀναφέρουν τὸ πρᾶμα καὶ ὁ Κ. Οἰκονόμος καὶ ὁ Φιλήμονας καὶ ἄλλοι. Μάλιστα σώζεται καὶ ποίημα, ἀλλὰ κολοβό, γιὰ τὴν καταστροφὴ αὐτὴ ἑνὸς ποιητῆ Μανιάτη, τοῦ Ν. Νηφάκου, ποὺ ἔχει ἀντιγράψῃ ὁ κ. Σ. Κουγέας καὶ ἔχει δημοσιεῦτῃ στὴ μονογραφία ποὺ ἔγραψε γι' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση ὁ Ν. Κ. Χ. Κωστής, Σμυρνιὸς, στὸ «Δελτίο τῆς Ἰστ. καὶ Ἑθν. Ἑταιρ. τῆς Ἑλλάδος».

Λοιπὸν τὰ δύο φερμάνια τῆς Πάτμος διατάζουνε διωγμὸ τῶν ὑπηκόων τῆς Βενετιᾶς, ἐπειδὴ ὑπῆκοι Βενετοὶ ἔγιναν ἀφορμὴ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς πυρκαϊᾶς, καθὼς καὶ τῆς ἀρπαγῆς, ποὺ ἀκολούθησε κατόπι. Δηλ. μ' αὐτὰ ἐνῖβε τὰ χέρια του τὸ ἀθῶο καὶ ἄκακο Τούρκικο κράτος καὶ γύρευε καὶ ρέστα. Ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ φερμάνια τὸ ἓνα τουλάχιστο, τὸ Σουλτανικὸ, φαίνεται νὰναι δημοσιεμένο ἀπὸ τὸ σύγχρονό μας Τούρκο ἱστορικὸ Τζεθντέτ πασα, ἴσως καὶ ἀπὸ τὸ Γερμανὸ Zinkeisen.

10.2.1912

ΛΥΔΟΣ ΠΟΔΑΒΡΟΣ